

IEROMONAH SILUAN ANTOCI

**MONAHII ORTODOXE PURTĂTOARE
DE LUMINĂ ÎN ÎNTUNERICUL
COMUNIST**

II

2010

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE.....	4
MONAHIA PANGRATIA MUREȘAN.....	7
MONAHIA MAFTIDIA GRANCEA	40
MONAHIA FILOFTEIA GRUNZIȘOR.....	48
MONAHIA EPISTIMIA DĂNILĂ	65
MONAHIA ATANASIA IORDACHE	82
ALTE BIOGRAFII DE MONAHII MĂRTURISITOARE GRUPATE DUPĂ MĂNĂSTIRILE ÎN CARE AU VIEȚUIT	107
Mănăstirea Văratec – Neamț.....	107
Mănăstirea Agapia – Neamț.....	109
Mănăstirea Bistrița Olteană.....	110
Mănăstirea Viforâta.....	112
Mănăstirea Tismana	114
Mănăstirea Țigănești	114
Mănăstirea Brazi – Panciu	115
Mănăstirea Buna Vestire – Moreni	115
CONCLUZII.....	116
ANEXE.....	126
BIBLIOGRAFIE.....	130

Cuvânt înainte

Țara Moldovei a fost mereu o lume aparte, un loc unde rudenii cea după trup se îmbină și se leagă cu fire nenumărate de rudenii duhovnicească. Binecuvântată de voievozi, boieri și ierarhi cu mănăstiri mari și bogate, Moldova a respirat și a dăinuit prin aceste lavre sfinte în jurul cărora s-a adunat poporul credincios.

Între oamenii locului și mănăstiri s-a creat o adevărată simbioză, parte a unui permanent dialog între cer și pământ. În Moldova, practic, nu exista familie din care să nu fi plecat măcar o persoană pe calea monahismului, însă despărțirea de rudele de după trup, pe care o presupune intrarea în cinul călugăresc, a fost mai puțin radicală în blândul ținut al lui Ștefan cel Mare, decât în alte părți ale lumii. Devenind rude cu frații sau surorile din mănăstire, monahul sau monahia se păstra aproape de rudele sale de după trup. Aceștia din urmă ajutau mănăstirea unde cel din neamul lor intrase cu cele necesare traiului de zi cu zi, iar monahii și monahiile aveau grijă ca frații și surorile după trup să nu uite cele ale lui Dumnezeu. Astfel, mănăstire și sat, obște monahală și obște lumească, se înrudesc, se leagă, viețuiesc laolaltă.

Neputând avea copii după trup, rostul monahilor este să crească și să formeze fii duhovnicești. Aceștia erau de multe ori proveniți din rândul copiilor fraților și surorilor rămași în lume, doritori la rândul lor să apuce drumul mănăstirii, așa cum făcuseră odinioară „unchiul” sau „mătușa”. S-au construit astfel adevărate genealogii monastice, cum în puține locuri se pot întâlni.

Monahii ortodoxe purtătoare de lumină în întunericul comunist

Această frumoasă lume a mănăstirilor moldovenești a supraviețuit de-a lungul timpului la numeroase încercări, însă puțini s-au așteptat la loviturile primite în anii '50 ai veacului al XX-lea.

Atunci regimul comunist ateu, ducând la paroxism spiritul anticlerical al epocii moderne, a încercat să dea o lovitură de grație monahismului ortodox din întreaga Românie. Măsurile au fost numeroase, atent gândite și bine implementate, totul culminând cu adoptarea decretului 410/1959.

Fără a insista asupra măsurilor concrete care s-au luat în acea perioadă în cazul monahismului, cunoscute datorită eforturilor unor reputați istorici, dorim doar să subliniem impactul pe care acestea ar fi trebuit să-l aibă pe termen lung. Interzicerea accesului celor tineri în mănăstiri și acceptarea doar a persoanelor în vârstă însemna, de fapt, transformarea mănăstirilor în simple azile de bătrâni, lipsiți de răgazul desăvârșirii spirituale. Bătrânul (avva, starețul) nu mai putea să exercite asupra tinerilor acea paidee monastică unică, atât de bine ilustrată în scrieri precum *Patericul*, *Limonariul* sau *Filocalia*, astfel încât secole de acumulări spirituale urmau să se piardă fără urmă.

Din fericire, cei care au fost forțați să părăsească mănăstirile la sfârșitul anilor '50 nu au dezbrăcat decât veșmintele monahale, luând cu ei în lume tezaurul prețios al spiritualității și duhovniciei pe care l-au împărtășit rudelor de acasă, unde au fost trimiși să-și ducă mai departe existența. Astfel, mănăstirea și casa părintească s-au îngemănat în multe cazuri, iar, când vremurile s-au schimbat, supraviețuitorii persecuțiilor comuniste au revenit la lavrele lor, aducând cu ei și pe cei tineri, care au ales, în locul zbaterilor lumii, isihia mănăstirii.

Un asemenea tânăr este ieromonahul Siluan Antoci, viețuitor la Sfânta Mănăstire Pângărați din județul Neamț. Conform propriilor mărturisiri, părintele a avut ca exemplu convingător pentru alegerea drumului greu al monahismului pe mătușa sa, maica Maria Andrei, izgonită din mănăstire în anii grei de persecuție și care a continuat să-și exercite neabătut și în lume îndatoririle monahale.

Ieromonah Siluan Antoci

De la această maică a învățat părintele Siluan buchiile credinței, descoperind o lume care, pentru generațiile tinere de azi, părea definitiv pierdută. Deschiderea orizontului spiritual l-a făcut să cunoască noi și noi figuri duhovnicești care au făcut cinste monahismului românesc, din secolul al XX-lea, dintre care a ales o galerie de mari figuri de monahii, a căror biografii ne sunt propuse astăzi spre lectură.

Cartea, frumos intitulată „Monahii purtătoare de lumină în întunericul comunist”, este în primul rând o pledoarie împotriva uitării, a uitării lui Hristos și a celor care ne-au precedat pe calea duhovniciei. Asemenea lucrări ne arată că suntem la rândul nostru o generație dintr-un mare lanț spiritual pe care comuniștii nu au reușit să-l distrugă. În același timp, volume de acest gen reprezintă o datorie față de cei apropiați nouă după trup, dar și o necesitate spirituală, noi file ale unui *Pateric* care se vor scrie veșnic.

Dincolo de micile stângăcii, inerente oricărui cercetător aflat la început de drum, apreciem la părintele Siluan Antoci efortul depus pentru o informare cât mai corectă și variată, recursul la interviuri cu supraviețuitorii închisorilor comuniste și la documente de arhivă, stilul curgător al expunerii și, mai ales, modul în care s-a implicat sufletește în demersul său, de care suntem siguri că va fi de folos celor care vor avea răbdarea să parcurgă paginile cărții.

Nu în ultimul rând, ținem să apreciem curajul editurii de a tipări un tânăr autor în aceste zile, când actul de a publica o carte a devenit, fără exagerare, o adevărată jertfă.

09.03. 2010 (Ziua Sfinților 40 de Mucenici)

Dr. George Enache

MONAHIA PANGRATIA MUREȘAN

Maica Pangratia Mureșan, de la Mănăstirea Viforâta, este astăzi o mărturie vie a unei vieți închinată lui Dumnezeu. S-a născut în comuna

Deda, Județul Mureș la anul 1920 pe data de 25 Iulie, din părinții Iacob și Maria, a urmat cursurile Liceului Monahal de la Mănăstirea Bistrița-Vâlcea și tot aici a primit tunderea în monahism. Urmează cursurile Facultății de Politehnică din Cluj, între anii 1945-1950. A fost arestată în 1954, pe când lucra ca inginer-șef la Târgu Mureș, în ziua de 15 noiembrie.

Monahia Pangratia Mureșan

Prin sentința cu nr. 1203/ 09.10.1954 emisă de către Tribunalul Militar Cluj a fost condamnată la 8 ani de temniță grea pe motivul: „**crimă de uneltire contra ordinii sociale**”. Motivul arestării ni-l spune chiar maica Pangratia: „cică am răsturnat guvernul. Aceasta a fost condamnarea: 8 ani de temniță grea și confiscarea totală a averii. Am prins în închisoare șapte Crăciunuri, șapte Boboteze, șapte Ani noi”¹. A trecut prin temnița de la Miercurea Ciuc, unde a fost vindecată în chip minunat de boala „icter negru”, după care a continuat detenția la Penitenciarul din Arad, apoi iarăși la Miercurea Ciuc, de unde a fost eliberată în data de 15 ianuarie 1963.

¹ *Femei Martire*, interviu cu maica Pangratia în „Atitudini”, anul I, nr. 2, 2008, p. 73.

Ieromonah Siluan Antoci

În 1991, intră din nou în viața monahală la Mănăstirea Viforâta, unde erau mormintele surorilor sale de credință și mărturisitoare ale adevărului, Olga și Teodosia Gologan; aici este și astăzi, unde trăiește în liniște și pace pregătindu-se neîncetat pentru calea spre veșnicie.

O parte din durerile sale au fost publicate în revista *Atitudini*², iar cu o completare a acestora a venit maica Pangratia într-un nou interviu dat către autorul acestui volum în data de 19 Octombrie 2010. Nevoințele sfinției sale sunt descrise în răspunsurile celor două interviuri unde descoperim multă dragoste, dar și multă durere.

– *„Maică Pangratia, știm că sfinția voastră ați fost una dintre victimele ateismului și că Dumnezeu v-a învrednicit să sluiți acestui neam prin jertfa pe care ați săvârșit-o în închisorile comuniste. V-am ruga să ne povestiți câte ceva din suferințele prin care ați trecut. Pe sfinția voastră pentru ce v-au arestat?”*

– Mamă dragă, eu sunt de profesie inginer. Când m-au arestat eram profesor; eram transferată din producție în învățământ. În '54 m-au transferat în învățământ, deoarece mănăstirea noastră, Bistrița, se desființase. Mai întâi l-au arestat pe tatăl unei colege de cămin, profesor de istorie basarabean, Ion Fariboga. Pe atunci, la Târgu Mureș era regiunea autonomă maghiară. În '56, când ne-au arestat pe noi, era revoluția din Ungaria. Ungurii din Târgu Mureș, care sunt destul de activi, fac mai mult decât românii; au făcut ei o organizație și, ca s-o acopere pe-a lor, au arestat toți intelectualii români din Târgu Mureș și au făcut un lot de vreo 70 de persoane; erau vreo 12 ingineri, 18 avocați și nu știu câți doctori. Deci, prima dată, au arestat vârfurile. În 15 noiembrie 1956 era o ședință cu toți inginerii din regiune și vine un tehnician la mine și-mi spune: „Domnișoara inginer, vă urmărește cineva de la securitate”. El fusese arestat și acum era pus în libertate, și zic: „Să fie sănătos, că n-am făcut la nimeni nimic, ce are cu mine?”. A mai trecut vreo oră și jumătate și vine tot el și zice: „Vă rog să veniți la telefon la secția de învățământ”. Am văzut eu că era cineva care mă urmărea.

² *Ibidem*, p. 71-74; și nr. 3, p. 38-43.

Monahii ortodoxe purtătoare de lumină în întunericul comunist

Era o zi urâtă, ploioasă și cetățeanul care m-a urmărit își întoarce reverul de la haină și-mi arată că-i de la securitate. N-am opus nici o rezistență, eram în plină zi, fără haină că era toamnă, eram într-un tairaș și m-am dus la mașină. Era o Skoda de aia militară; pe bancheta din spate a mașinii erau doi maiori de securitate, un locotenent major care era șofer și cetățeanul care m-a arestat. Am urcat în mașină și m-a dus la securitate, pe intrarea din față. Eu, fiind șef de unitate, știam unde-i securitatea, știam care-i situația, dar nu m-am gândit o clipă că voi fi arestată.

M-au dus la colonel, comandantul securității, un evreu, îl cunoșteam din timpul serviciului și zice: „Doamna ingineră, v-am reținut o declarație. O să stați de vorbă cu un domn”. Nu mi-a spus anchetator, pe urmă m-am familiarizat cu nomenclatura lor de acolo și imi spune: O să mai discutăm, dar să știți, câțiva ani de pușcărie tot veți face”, fără să fiu anchetată, fără să fiu judecată. N-am zis nici laie, nici bălaie – câțiva ani de pușcărie, mă rog. Unde-i lege, nu-i tocmeală.

Interviu cu maica Pangratia Mureșan

M-au dus în altă cameră, în care vine un cetățean și îmi ia șireturile de la pantofi, ceasul de la mână și mi-am zis: stai domnule, că s-a îngroșat gluma!. Asta se întâmpla la securitatea din Târgu Mureș. Eu nu m-am gândit nici o clipă că este vorba de o anchetă, lăsându-mă în birou, fără mâncare, fără nimic. Seara vine și mă duce într-o celulă cât patul acesta al meu de lat și care nu avea trei metri, puteam face numai trei pași și jumătate în stânga, ca să nu înțepenesc.

Așteptam să se întâmple ceva, să-mi dea drumul acasă. A doua zi, mă cheamă din nou la anchetă, un tinerel, era locotenent, singurul român din

Ieromonah Siluan Antoci

securitate care terminase facultatea, că la securitate pe vremea aia erau analfabeți. Mă duce într-o celulă, care de jur împrejur avea coridor, cu trei zăvoare la ușă, nu puteai să ieși afară, dacă trebuia să te duci la toaletă, venea cu tine și îți pune ochelari negri.

Într-o seară, mă duce la toaletă un cetățean înalt cât ușa, și zice: „Tinere, la statura dumitale, de ce nu te duci să lucrezi într-o fabrică? Nu să mă duci pe mine la closet aici”!. Acesta s-a dus repede și m-a reclamat la comandant, și îmi spune: „Doamna ingineră, insultați personalul”, la care eu, răspund: „Nu, domnule, i-am spus de ce nu lucrează într-o fabrică, într-o uzină, nu să mă ducă pe mine, cu ochelari negri, la closet”. Zice: „Ăștia sunt oamenii cu care lucrăm, căci dumneavoastră n-ați vrut să lucrați”.

Și în fiecare zi mă scotea la anchetă și în fiecare zi spuneam același lucru: cum l-am cunoscut pe Feriboga, că am fost colegă de cameră cu fiica lui în studenție și, deranjându-mă repetarea acestei întrebări, îi spun anchetatorului: „Domnule anchetator, dacă mă tăiați, puneți sare sau cum au pus ungerii în '40 în fostul Ardeal, și nici atunci nu vă pot spune mai mult; că nu știu mai mult, nu știu ce vreți”. Și i-a fost rușine de mine că eram mai în vârstă decât el, avea vreo douăzeci și trei-douăzeci și patru de ani, iar eu aveam vreo treizeci de ani. Și zice: „Doamnă inginer, la noi sunt și alte metode”. „Știi metodele pe care le aveți”, îi spun. Și el, zice: „Mi-ar fi plăcut să ne cunoaștem în libertate, nu unde sunteți acum, pentru că am ce învăța de la dumneavoastră”.

Și în timpul acesta intră o namilă de jidan, care avea clasa a șasea elementară, sau a șaptea, și era căpitan. Da, așa se scrie istoria. Istoria pe care o faceți voi la școală nu e istorie. E batjocură. Important e să dăm „diplome”. Dar suntem prea mici, nu avem ce face. Și numai ce-i zice căpitanul: „Ce mă, Costine, te anchetează inginera pe tine?”, și el: „Tovarășul căpitan...”, după care a dispărut Costin, nu l-am mai văzut. Apoi a venit unul, a venit altul, și la fiecare le-am spus același lucru. În fine, ne-a ținut din noiembrie până în luna mai la securitate la Târgu Mureș. Între timp, îmi spune Costin: „Să știți că este arestat și preotul dumneavoastră din

Monahii ortodoxe purtătoare de lumină în întunericul comunist

comună. L-a lăsat să se ducă cu botezul de Bobotează, și l-a arestat după Anul Nou. Ce ziceți?”. Și eu: „Să fie sănătos, mă rog, de arestat e ușor”.

La un moment dat, au adus la mine în celulă o femeie de drept comun, credeau că ei îi spun mai mult decât le-am spus lor. M-a întrebat ea despre multe lucruri, într-o zi mi-a spus: „Ce vrei dragă? Ce te rogi atât?, crezi că vine Dumnezeu să te scoată de aici?”. Și zic: „Te-am deranjat cu ceva?”, și ea: „Aaaa, nuu”. Noaptea a țipat odată și a sărit repede în picioare. Erau priciuri de beton armat, pe care era o salteluță de două degete, dimineața trebuia să o agăți în cui, n-aveai voie să stai pe ea. Și zice: „Să nu mă lăsați să mă mai culc până nu mă închin, învățați-mă Tatăl Nostru”. Au scos-o din celulă cu mine.

– *Ați avut pe cineva în familie arestat pentru legionarism?*

– Da, cumnatul meu. Noi am fost șase copii – două fete și patru băieți.

– *Câți ați făcut pușcărie, dintre dumneavoastră?*

– Prima a fost arestată soră-mea în '40 de unguri. Însă n-a ținut-o decât șase săptămâni; îi lășaseră copiii pe drumuri. Soțul ei era refugiat în România. Și după soră-mea a fost arestat fratele meu, generalul Ion Mureșan. A fost și el condamnat la opt ani. A murit acum trei ani, exact de Sf. Nicolae.

– *Deci a supraviețuit pușcăriei?*

– A trăit până la 90 de ani. El a făcut cinci ani de pușcărie. Cel mai mult am făcut eu. Am prins în închisoare șapte Crăciunuri, șapte Boboteze și șapte Ani Noi.

– *Povestiți mai departe. Cum s-a încheiat procesul?*

– Apoi am ajuns la proces la Sibiu. Au împărțit lotul acesta de 70 de persoane în patru grupe. Mai eram cu trei femei și pe noi ne-au pus în prima grupă. Am fost eu, a fost preotul de la noi din comună – Mihail Grecu îl chema, a fost Fariboga, președintele organizației.

– *Cum se numea organizația? Cu ce se ocupa?*

– N-a fost nici o organizație, securitatea a numit-o organizație, că n-a făcut nimic. Exista o organizație maghiară mare, am aflat în pușcărie, și ca să acopere murdăriile lor, a trebuit să ne strângă pe noi, intelectualii. La

Ieromonah Siluan Antoci

proces, fiecare persoană era însoțită de doi ofițeri înarmați, parcă eram cei mai mari criminali. Eu cunoșteam Sibiul foarte bine; ne-au adus în penitenciarul de drept comun.

Și în prima zi, când ne-au dus la proces, între cei care ne purtau, s-a nimerit un fost elev de-al meu care era acum locotenent de securitate. Și acela când ne-a văzut: „Doamna ingineră!”. Dar unul dintre ei: „Ce mă, o cunoști?” și el zice: „Da, mi-a fost profesoară”. A dispărut, nu l-am mai văzut, n-aveai voie să ai nici o cunoștință, să nu știe nimeni de tine. Au citit dosarul, mă rog, un proces cusut cu ață albă și citește actul de acuzare, cică am răsturnat guvernul. Aceasta a fost condamnarea. Ce guvern?, bine... era Gheorghiu Dej.

În prima zi, după ce a citit actul de acuzare, ne-au adus pe toți în bibliotecă ca să se odihnească și să ia gustare completul de judecată. Ne-au adus în camera aia și, în timpul acesta, vine tot matahala aia de jidan, și Fariboga, săracul de el, zice: „Domnule căpitan, vă rog să-mi dați voie să-i spun două cuvinte inginerii Mureșan”. „Ce vrei mă să-i spui?” – a țipat la el. Și atunci se întoarce el cu fața spre mine, și cu spatele spre el îmi arată unghiile. Unghiile îi erau scoase. Dacă-mi dădea 25 de ani condamnare, n-aș fi zis nimic... vă dați seama să-i scoată unghiile? Și atât a spus: „Iertați-mă, v-am băgat de pomană”. Ce puteam să zic la o asemenea situație?

A treia zi, înainte de a se termina ședința, i s-a făcut rău unui băiat student și l-a scos la geam. Și-i spune: „Ei, Sandule, acum ai posibilitatea să-ți ușurezi situația”. Acesta, înspăimântat: „Domnule căpitan am să spun despre tata cutare și cutare, că tata a fost un ticălos”. A fost foarte zguduitoare scena asta. Când ne-au adus în sală, s-a citit rechizitoriul. Și, când s-a ajuns la el, a început să spună că tatăl său a fost așa și așa, atunci tatăl său, plângând a spus: „Da... mi-am scos pantofii din picioare și haina de pe mine să te trimit la facultate”. Colonel era Filip – și el era comandantul completului de judecată, român, avocat de meserie – care zice: „Tinere, nu-ți permit să vorbești în halul acesta despre tata dumitale, nu uita că ești în fața unui complet de judecată militar”. Și s-a terminat, a durat procesul exact două săptămâni.

Monahii ortodoxe purtătoare de lumină în întunericul comunist

început să plângă, toată lumea se uita, vă dați seama era gara plină, zice: „nu am crezut că mai ieșiți din pușcărie”, și zic: „Ei, doamna Lenuța, când vrea Dumnezeu, vrea”; pe ăștia nu-i poți uita, sunt binefăcătorii tăi, când îți dă o bucată de pâine, un cuvânt bun.

– *La cât timp primeați de mâncare?*

– Ne dădea dimineața trei linguri de terci, un mălai înmuiat, că nu era nici fiert, nici crud...

– *Ca la pui.*

– La pui le pregătești mai bine că-s puii tăi. Pe noi nu ne scotea din bandiți și din criminali, asta era nomenclatura noastră.

– *Cum a fost în închisoarea de la Miercurea-Ciuc?*

– La Miercurea-Ciuc parcă v-am spus, după o săptămână, ne-au adus într-o cameră mai mare, cu vreo 27 de persoane, erau de toate religiile. Și era cu noi în cameră o cetățeană care se dădea drept descendentă din familia Ghica, de la Iași. N-avea nici laie, nici bălaie; era cât o matahală, care pentru un polonic de zeamă din aia neagră, spunea toate prostiile afară. Și, într-o zi, una dintre fetele astea – că le adusesese de acum saltele – a scos un fir de ață din saltea ca să-și coasă ciorapii, căci curgea zdrențele după noi. Și a făcut un ac dintr-un pai de mătură. Și ea a bătut în ușă și a reclamat-o. Și imediat a venit și i-a pus cătușele; era o fetiță de vreo 17 ani, unguroaică era, dar era totuși un suflet. Când am văzut treaba asta, am crezut că-i sar în cap și am spus: „Bine, doamna Ghica, dar se poate să faceți o așa crimă? Nu suferim noi aici împreună?” și zice: „Pentru interesele mele trec și peste cadrele părinților mei”. Nici ca maică, nici ca profesor, nici ca inginer, n-am cunoscut lumea cum am cunoscut-o în pușcărie, în ticăloșia ei, dezbrăcată de zdrențele astea de caracter, de suflet.

Pentru că îmi aduc aminte, a venit odată, încă eram în Miercurea – Ciucului – nu ne dusesse încă la Arad – un maior de la procuratura militară. Și a venit cu comandantul care a zis: „Doamnelor, uitați-vă: Domnul maior de la Procuratura militară. Dacă aveți ceva de spus, ce n-ați vrut sau n-ați putut să spuneți, spuneți-i dumnealui”. Și baba Ana, Dumnezeu s-o ierte, plină de pelagră, a ieșit dintre paturile alea: „Să trăiți, domnule maior, vreau

Ieromonah Siluan Antoci

și eu să vă pun o întrebare”, la care el zice: „Spuneți măicuță, spuneți”. Toată lumea era foarte curioasă să vadă ce spune. „Vă rog, să-mi spuneți și mie, ce-i aia politică?”. Acesta a făcut ochii mari: „Da, de ce... ce s-a întâmplat?”. Și ea: „Acum trei ani într-o toamnă, a venit un bărbos, un amărât și mi-a spus: „Măicuță, dă-mi și mie ceva de mâncare că-s nemâncat de trei zile. Erau fugarii din Făgăraș. Și n-am avut nimic, veneam din poiată, dar aveam în pulpana de la haină niște prune și i le-am pus în buzunar. Și am fost acuzată că am făcut politică”. Și pentru asta o condamnase 10 ani. Știți cum s-au dat pedepsele?

– *Da, ne mai spunea părintele Iustin. Și pentru că purta cămașă verde pe stradă, îl aresta.*

– Era cu mine, tot la Miercurea-Ciuc, nepoata marelui actor Nottara de la București, arestată pentru că fetița ei care avea doi ani, într-o zi se juca cu o cutie de zahăr pe care erau doi căței, și bombănea ea: „Are mama doi căței / cine-i pupă-n fund pe ei: Stalin, Stalin”. Și a fost denunțată și, pentru asta, a primit mama copilului cinci ani. Așa se dădeau pedepse.

– *Maica Mihaela a fost la Miercurea-Ciuc. Ați cunoscut-o?*

– Tot din bătut în perete. A murit în aceeași celulă, în ziua de vinerea mare, în '64, în care a murit fratele ei, cu 7 ani în urmă, Nicoară. Spunea una dintre sergentele-major: „N-am văzut un om cu mai multă demnitate ca maica asta”. La proces a spus: „Vă rog să-mi dați condamnare maximă. Eu sunt vinovată de tot ce s-a întâmplat”.

– *De la Miercurea-Ciuc unde v-au trimis?*

– În ianuarie '61, a venit într-o zi comandantul închisorii de la Miercurea-Ciuc, Dumnezeu să-i dea sănătate sau să-l ierte, dacă nu mai trăiește, el era român, Humulescu îl chema, era cred că de undeva din Moldova și zice: „Doamnelor, se face o colonie, pe lângă penitenciarul de drept comun de la Arad; se face o colonie de muncă pentru politici. Cine se simte în stare să meargă la lucru?. „Scrieți-mă și pe mine” – am zis eu. Și intervine doctorul, știindu-mă bolnavă de icter: „Ce să vă scrie pe dumneavoastră? Nu vă dați seama că peste două zile muriți?”.